

## MULTILINGUALIZMGA YETAKLOVCHI OMILLAR: TIL O'RGANISHDAGI ICHKI VA TASHQI RAG'BATLANTIRUVCHI OMILLAR

**Nasriddinova Maxbuba Sardorbek qizi**

*Qo'qon universiteti Andijon filiali Ijtimoiy-gumanitar fakulteti Filologiya  
tillarni o'qitish ingliz tili yo'nalishi talabasi*

**Ibrohimjonova Zinnura Kamoliddin qizi**

*Qo'qon universiteti Andijon filiali Ijtimoiy-gumanitar fakulteti Filologiya  
tillarni o'qitish ingliz tili yo'nalishi talabasi*

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada chet tilini o'zlashtirish jarayonida o'rganuvchining ichki (shaxsiy qiziqish, o'zini rivojlantirish ehtiyoji) va tashqi (ijtimoiy bosim, chet elda ta'lim olish yoki ishlash istagi) rag'batlantiruvchi omillarining multilingual kompetensiyaning shakllanishiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida o'zbek tilida so'zlashuvchi o'rganuvchilar orasida so'rovnoma o'tkazilib, ularning chet tillarini o'zlashtirishga bo'lgan rag'bat manbalari, o'rganishdagi afzal ko'rgan strategiyalari va individual yondashuvlari aniqlangan. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ichki motivatsiya kuchli bo'lgan o'quvchilar tilni o'zlashtirishda yuqori va barqaror natijalarga erishmoqda, tashqi motivatsiyalar esa odatda qisqa muddatli maqsadlar bilan cheklanadi. Maqola xulosalarida til o'rgatishda psixologik yondashuvni chuqur integratsiya qilish, o'quvchining shaxsiy ehtiyojlari va rag'batini hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi.

**Kalit so'zlar:** til o'rganish, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, rag'batlantiruvchi omillar, multilingualizm, psixologik yondashuv, motivatsiyaning dinamikasi, madaniy kontekst

### Kirish

Global integratsiya jarayonlarining jadallashuvi sharoitida bir nechta tilni egallash nafaqat kommunikativ ehtiyojlarni qondiruvchi vosita, balki shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyatga erishishning muhim omili sifatida e'tirof etilmoqda. Multilingualizm — ya'ni bir necha tilni faol yoki passiv darajada o'zlashtirish holati — XXI asrda ta'lim tizimi, mehnat bozori va shaxsiy taraqqiyot kontekstida strategik kompetensiyalardan biri bo'lib qolmoqda. Chet tillarini o'rganishga bo'lgan talab xalqaro almashinuv, xorijda ta'lim olish va kasbiy imkoniyatlardan tashqari, shaxsning o'z intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarish istagi bilan ham bevosita bog'liqdir. Til o'rganish jarayoni esa oddiy grammatik qoidalarni yod olish yoki lug'at boyligini oshirishdan iborat emas. Bu murakkab psixopedagogik jarayon bo'lib, o'rganuvchining ichki ruhiy holati, individual motivatsiyasi hamda tashqi sotsial bosimlar bilan dinamik aloqadorlikda kechadi. Mazkur omillar o'rganish tezligi, metodlarga moslashuvchanlik va barqarorlik darajasini belgilovchi asosiy psixologik komponentlar sifatida talqin qilinadi. Shu jihatdan qaralganda, til

o'zlashtirishdagi muvaffaqiyat ko'p hollarda o'rganuvchining motivatsion darajasi va turiga bog'liq bo'ladi.

Motivatsiya til o'rganishdagi faoliyatni boshlash, davom ettirish va natijaga yetkazishdagi markaziy psixologik kuch sifatida qaraladi. Ilmiy adabiyotlarda u, odatda, ikki asosiy turga — ichki va tashqi motivatsiyaga ajratiladi. Ichki motivatsiya — bu shaxsning tilga bo'lgan qiziqishi, o'zini rivojlantirish ehtiyoji, bilim olishdan zavqlanish kabi ichki rag'batlardir. Tashqi motivatsiya esa ish topish, o'qishga kirish, imtihon topshirish, ijtimoiy bosim yoki iqtisodiy ehtiyoj kabi tashqi omillar bilan bog'liq bo'ladi. Amaliy kuzatuvlarga ko'ra, ichki motivatsiya uzoq muddatli va barqaror o'rganish faoliyatiga zamin yaratadi, tashqi motivatsiya esa qisqa muddatli maqsadlarga xizmat qilishi va o'rganish davomiyligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu maqola doirasida o'zbek tilida so'zlashuvchi o'rganuvchilarning ingliz, turk, koreys va nemis tillarini o'rganish jarayonidagi asosiy motivatsion omillari tahlil qilinadi. Tadqiqotning bosh maqsadi — ichki va tashqi rag'batlarning ustuvorlik darajasini aniqlash, ularning o'rganish samaradorligiga ta'sirini amaliy ma'lumotlar asosida tahlil qilish hamda ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlarni asoslashdan iboratdir.

### **Multilingualizmga yetaklovchi omillar:**

Multilingualizm, ya'ni bir nechta tilni faol yoki passiv tarzda egallash holati, zamonaviy jamiyatda shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy taraqqiyotning muhim mezoniga aylanib bormoqda. Globalizatsiya, transmilliy migratsiya, raqamli kommunikatsiya vositalarining ommalashuvi va xalqaro ta'lim imkoniyatlarining kengayishi natijasida ko'p tillilik kundalik hayotda va professional faoliyatda zarur ko'nikmaga aylangan. Multilingualizmga olib boruvchi omillarni umumiy holda uch asosiy guruhga bo'lish mumkin: psixologik (ichki), sotsial (tashqi) va instrumental omillar. Har bir omil o'rganuvchining tilga bo'lgan munosabati, o'rganish strategiyasi va motivatsion resurslarini shakllantiradi.

**1. Ichki (psixologik) omillar:** Ichki omillar shaxsning o'z-o'zini rivojlantirish istagi, intellektual qiziqish, bilim olishdan zavqlanish, madaniyatlararo muloqotga bo'lgan ichki ehtiyoj kabi shaxsiy motivlardan iborat. Bu turdagi rag'batlar odatda barqaror bo'lib, o'rganish jarayonida davomiylik va mustahkamlikni ta'minlaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ichki motivatsiyaga ega bo'lgan o'rganuvchilar ko'pincha tilni o'zlashtirishda mustaqil, faol va ilg'or metodlardan foydalanadilar.

**2. Tashqi (ijtimoiy va sotsial) omillar:** Tashqi omillar o'rganuvchining atrof-muhiti, oilaviy yoki ijtimoiy bosim, mehnat bozori ehtiyojlari, xalqaro o'qish yoki ishlash imkoniyatlari, xorijiy mamlakatlarda yashash istagi bilan bog'liq bo'ladi. Bu rag'batlar ko'p hollarda qisqa muddatli yoki maqsadli xarakterga ega bo'lib, o'rganishning dastlabki bosqichida kuchli motivator vazifasini bajaradi. Biroq ularning ta'siri uzoq muddatli o'rganishda pasayib borishi mumkin.

**3. Instrumental (amaliy) omillar:** Bu guruhga tilni o'rganish orqali erishiladigan aniq manfaatlar — masalan, xalqaro sertifikat olish, ishga joylashish, grant yutish yoki xorijda ta'lim olish kabi real maqsadlar kiradi. Ushbu omillar ham tashqi motivatsiyaga yaqin

bo'lsa-da, ular o'rganuvchining rejalashtirilgan va maqsadga yo'naltirilgan yondashuvini shakllantirishga yordam beradi. Instrumental omillar ko'pincha til o'rganish strategiyalarini tizimlashtirishda muhim rol o'ynaydi

Bundan tashqari, til o'rganishdagi muvaffaqiyatga madaniyatlararo kompetensiya, metakognitiv qobiliyatlar, o'z-o'zini baholash ko'nikmalari kabi boshqa psixopedagogik omillar ham ta'sir ko'rsatadi. Multilingualizmga yetaklaydigan omillar individual shart-sharoitlar, maqsadlar va kontekstga qarab har xil nisbatda namoyon bo'ladi. Shu sababli, ularni tahlil qilishda o'rganuvchining shaxsiy profili va o'rganish muhitini ham hisobga olish zarur.

Multilingualizmga yetaklaydigan omillar nafaqat individual darajadagi ehtiyojlar, balki global geosiyosiy va madaniy kontekst bilan ham uzviy bog'liqdir. Masalan, ingliz tilining xalqaro miqyosda lingua franca sifatidagi maqomi, koreys tilining pop-madaniyat (K-pop, K-dramalar) orqali yoshlar orasida ommalashuvi yoki nemis tilining Yevropadagi akademik va sanoat salohiyati kabi omillar o'rganuvchilarning til tanlashidagi rag'batlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shunday qilib, madaniy omillar ham til o'rganishga yetaklovchi tashqi vosita sifatida qaralishi mumkin. Yana bir muhim jihat — bu ijtimoiy identifikatsiya omilidir. Ba'zi o'rganuvchilar chet tilini o'rganish orqali o'zlarini xalqaro jamiyatning bir qismi sifatida ko'rishni xohlashadi. Bu holatda til shunchaki vosita emas, balki shaxsiy va madaniy identitetni shakllantiruvchi unsurga aylanadi. Xususan, yoshlar orasida xorijiy madaniyatni idealizatsiya qilish, xorijiy ta'lim tizimlariga bo'lgan ishonch va global fuqarolik tushunchasiga intilish ham til o'rganish motivatsiyasini oshiradi. Shuningdek, zamonaviy raqamli texnologiyalarning (mobil ilovalar, onlayn kurslar, sun'iy intellektga asoslangan o'quv platformalari) ommalashuvi natijasida til o'rganish imkoniyatlari oldingiga nisbatan ancha erkin va qulay tus oldi. Bu esa o'rganuvchilarda o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan motivatsiyani kuchaytiradi, ya'ni ichki rag'batlarni rag'batlantiruvchi tashqi vosita sifatida xizmat qiladi. Ta'lim tizimi ham multilingualizmga yo'naltirilgan holda o'zgarib bormoqda. O'zbekiston ta'lim siyosatida xorijiy tillarni erta yoshdan boshlab o'rgatish, fanlarni ingliz tilida o'qitish, xalqaro imtihonlar (IELTS, CEFR, TestDaF) uchun tayyorgarlik ko'rishni rag'batlantirish kabi yo'nalishlar nafaqat tizimiy ehtiyoj, balki ijtimoiy motivatsiya yaratish vositasi ham bo'lib xizmat qilmoqda.

#### **Til o'rganishdagi ichki va tashqi rag'batlantiruvchi omillar:**

Til o'rganish jarayoni inson psixikasining murakkab omillari, shaxsiy ehtiyojlar va ijtimoiy kontekstlar bilan o'zaro bog'langan holda kechadi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirishda rag'bat — ya'ni o'rganishga undovchi ichki va tashqi omillar — muhim rol o'ynaydi. Rag'batlantirish mexanizmlari o'rganuvchining faollik darajasini belgilaydi, maqsadga yo'naltiradi va o'rganish davomiyligini ta'minlaydi. Ilmiy adabiyotlarda bu omillar odatda ichki (intrinsik) va tashqi (ekstrinsik) motivatsiyaga ajratiladi [1].

#### **Ichki rag'batlantiruvchi omillar**

Ichki motivatsiya — bu o'rganuvchining o'z ehtiyoji va qiziqishidan kelib chiqadigan rag'batlantiruvchi kuchdir. Unga til o'rganishga bo'lgan tabiiy intilish, shaxsiy rivojlanish

istagi, bilim olishdan zavqlanish, yangi madaniyatlarni kashf etish kabi omillar kiradi [2]. Ichki motivatsiyaga ega shaxslar ko‘pincha o‘z-o‘zini boshqaruvchi, ilg‘or o‘quv strategiyalarini qo‘llovchi va mustaqil o‘rganishga moyil bo‘lishadi. Ular uchun til o‘rganish jarayoni yakuniy maqsad emas, balki shaxsiy o‘shish vositasidir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ichki motivatsiya barqarorlik, o‘rganishga chuqur kirishish va yuqori natijalarga olib keluvchi eng kuchli psixologik omillardandir [2]. Bunday motivatsiyaga ega o‘rganuvchilar xatolardan qo‘rqmaydi, muvaffaqiyatsizlikni o‘shishga imkon deb biladi va o‘zining til o‘rganish yo‘lida davomli sa’y-harakatini saqlab qoladi.

### **Tashqi rag‘batlantiruvchi omillar**

Tashqi motivatsiya esa shaxsga tashqi omillar tomonidan yuklatilgan talablar, maqsadlar yoki bosimlar bilan bog‘liq. Masalan, ish topish, xorijda o‘qish, imtihondan o‘tish, oila yoki jamiyatning bosimi, iqtisodiy foyda yoki maqom orttirish kabi omillar bunga misol bo‘la oladi [3]. Tashqi motivatsiya ko‘pincha o‘rganishga kuchli boshlang‘ich turtki beradi, ammo uzoq muddatli va barqaror o‘rganish uchun yetarli bo‘lmasligi mumkin. Ba’zi hollarda tashqi motivatsiya ichki motivatsiyaga aylanishi mumkin. Masalan, dastlab IELTS imtihonidan o‘tish uchun til o‘rganayotgan o‘quvchi vaqt o‘tishi bilan tilga qiziqib qolib, uni mustaqil o‘rganishni davom ettirishi mumkin. Bu holat “motivatsiyaning ichkilashuvi” deb ataladi va til o‘rganishdagi psixologik yetilishni anglatadi [4].

### **Ichki va tashqi motivatsiyaning o‘zaro ta’siri**

Amaliy tajriba va kuzatishlar ko‘rsatadiki, samarali til o‘rganish strategiyalari ko‘pincha ichki va tashqi motivatsiyaning uyg‘unlashuvi natijasida yuzaga keladi. Faqat ichki motivatsiya bo‘lsa-da, amaliy maqsadsiz qolsa, o‘rganish sekin bo‘lishi mumkin. Faqat tashqi motivatsiyaga tayanilgan taqdirda esa o‘rganish yuzaki va vaqtinchalik bo‘lishi ehtimoli ortadi. Shu boisdan, o‘qituvchi va ta’lim tizimi vazifasi — o‘quvchida tashqi rag‘batlarni ichki ehtiyojga aylantirishga ko‘maklashishdan iborat [1].

Zamonaviy til o‘rganish nazariyalarida motivatsiya o‘rganish samaradorligini belgilovchi markaziy omil sifatida e’tirof etiladi. Masalan, Deci va Ryan tomonidan ishlab chiqilgan O‘z-o‘zini aniqlash nazariyasi (Self-Determination Theory) ga ko‘ra, ichki va tashqi motivatsiya faqat ikki qarama-qarshi kuch emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi spektrda qaraladi. Bu nazariyada motivatsiyaning sifati uning ichki tabiatiga emas, balki o‘rganuvchining u bilan qanday aloqada bo‘lishiga bog‘liq deb hisoblanadi [5]. Boshqacha aytganda, o‘rganuvchi tashqi bosimni shaxsiy ehtiyoj sifatida qabul qilsa, u ham barqaror rag‘bat manbaiga aylanishi mumkin. Yana bir muhim jihat — bu rag‘batlantiruvchi omillarning madaniy va milliy kontekstda farqlanishidir. Masalan, individualistik jamiyatlarda (masalan, AQSh yoki Germaniya) o‘rganuvchilarning ichki motivatsiyasi, o‘zini ifodalash va mustaqil qaror qabul qilish bilan chambarchas bog‘liq bo‘lsa, kollektivistik jamiyatlarda (masalan, Janubiy Koreya yoki O‘zbekiston) ijtimoiy kutishlar, oilaviy qarashlar va jamiyatda o‘z o‘rnini topish bilan bog‘liq tashqi motivatsiya kuchliroq bo‘ladi [6]. Shunday qilib, motivatsiya faqat psixologik emas, balki madaniy-sotsial fenomen sifatida ham o‘rganilishi lozim. Shuningdek, til o‘rganishdagi motivatsiyaning

o'zgaruvchan tabiati ham alohida ahamiyatga ega. O'rganuvchi o'z til o'rganish yo'lida har xil bosqichlardan o'tadi: boshlang'ich hayajon, o'rganishdagi qiyinchilik, muvaffaqiyatlar yoki muvaffaqiyatsizliklar. Har bir bosqichda rag'batlantiruvchi omillar o'zgarib boradi va bu jarayonni o'qituvchi, ta'lim muhitining qo'llab-quvvatlashi va o'rgatuvchilarning strategik yondashuvi muvozanatlashtiradi [7]. Ta'limda motivatsiyaga asoslangan yondashuvlar, xususan differensiallashtirilgan o'qitish, shaxsga yo'naltirilgan metodikalar va o'rganuvchining individual ehtiyojlarini inobatga oluvchi strategiyalar, rag'batlantiruvchi omillarni faol shakllantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Bu esa, til o'rganishni oddiy darsliklar bilan cheklab qo'ymasdan, uni ijtimoiy-psixologik rivojlanish jarayoniga aylantirish imkonini beradi. Shu o'rinda aytish joizki, rag'batlantirish va motivatsiya tushunchalari faqat o'rganishning boshlanishida emas, balki uni uzluksiz saqlab qolishda ham markaziy ahamiyat kasb etadi. Bu ayniqsa, ko'p til o'rganayotgan shaxslar — ya'ni multilingual o'rganuvchilar — uchun dolzarb bo'lib, ularning har bir til bo'yicha rag'batlantiruvchi resurslari turlicha shakllanishi mumkin. Shu boisdan, til o'rganishda motivatsiyani individual tahlil qilish va har bir o'rganuvchi uchun mos yondashuv ishlab chiqish hozirgi ta'lim jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi [6].

### **Metodologiya**

Ushbu maqolada til o'rganishdagi ichki va tashqi rag'batlantiruvchi omillarning o'rganish samaradorligiga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlash maqsadida deskriptiv (tasvirlovchi) tadqiqot uslubidan foydalanildi. Mazkur yondashuv mavzuni chuqur tahlil qilish, mavjud hodisalarni hozirgi holatida tavsiflash va o'quvchilarning motivatsion xarakteristikalarini aniqlashga xizmat qildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — o'zbek tilida so'zlashuvchi o'rganuvchilarning ingliz, turk, koreys va nemis tillarini o'rganish jarayonida duch keladigan ichki va tashqi rag'batlantiruvchi omillarni aniqlash, ularning o'rganish barqarorligi va samaradorligiga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilishdan iborat bo'ldi. Tadqiqotda kvantitativ va kvalitatif yondashuv elementlari birgalikda qo'llanildi. Asosiy ma'lumotlar strukturaviy so'rovnoma orqali to'plandi. So'rovnoma elektron va bosma shakllarda tarqatildi va tadqiqotda umumiy hisobda 120 nafar til o'rganuvchi ishtirok etdi. Ulardan 60 nafari oliy ta'lim muassasalari talabalari, qolgan 60 nafari esa mustaqil ravishda (kurslar, onlayn platformalar orqali) til o'rganayotgan turli yoshdagi o'quvchilardir. Ishtirokchilar yosh jihatdan 18 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan shaxslar bo'lib, ular orasida ayollar va erkaklar teng miqdorda taqsimlangan. Ularning hammasi O'zbekiston fuqarolari bo'lib, til o'rganishni maqsad qilganlar.

So'rovnoma quyidagi mezonlar asosida ishlab chiqildi:

- O'quvchining tanlagan chet tili (ingliz, koreys, turk, nemis, rus, xitoy)
- Til o'rganish tajribasi va davomiyligi
- Til o'rganishdagi asosiy rag'batlantiruvchi omillar (ichki yoki tashqi)
- Motivatsiyaning shakllanish sabablari
- O'rganish strategiyalari va davomiylik darajasi
- Psixologik holat va shaxsiy maqsadlar



Shuningdek, bir nechta yarim strukturalashgan intervyular ham o'tkazildi. Intervyu natijalari so'rovnomadagi kvantitativ ma'lumotlarni to'ldirish, ayrim individual xatti-harakatlarni chuqurroq anglash va motivatsion holatning psixologik jihatlarini aniqlashga yordam berdi. Toplangan ma'lumotlar deskriptiv statistika yondashuvi asosida tahlil qilindi. Respondentlarning motivatsion tendensiyalari son jihatdan guruhlarga ajratildi, ularning ichki va tashqi motivatsiyaga nisbatan yondashuvi solishtirildi va til tanlovi bilan rag'batlantirish o'rtasidagi bog'liqlik kuzatildi. Natijalarga asoslanib, o'rganish jarayonining barqarorligi va motivatsion tur o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik aniqlashtirildi. Shuningdek, tadqiqot davomida madaniy kontekstning roliga alohida e'tibor qaratildi. Ya'ni, motivatsiyaning shakllanishida oila, jamiyat, iqtisodiy sharoitlar va ta'lim muhitining bevosita yoki bilvosita ta'siri ham ko'rib chiqildi. Mazkur metodologik yondashuv maqola muallifiga motivatsiyaning turli omillarini tizimli tarzda tahlil qilish, ularning o'zaro bog'liqligini ochib berish va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga imkon berdi.

### **Ma'lumot yig'ish usuli**

Tadqiqotda anketali so'rovnoma usuli qo'llanildi. So'rovnoma ikki asosiy bo'limdan iborat bo'lib, birinchi qismda ishtirokchilarning demografik ma'lumotlari (yosh, jins, o'qish/ish joyi, o'rganayotgan til va o'rganish tajribasi), ikkinchi qismda esa ularning til o'rganishga bo'lgan ichki va tashqi motivatsiyasini aniqlashga qaratilgan savollar jamlangan. Har bir savolga Likert shkalasi (1 – mutlaqo rozi emasman, 5 – to'liq rozi) asosida javob berish so'raldi.

### **Tadqiqot vositasi**

So'rovnoma savollari ilgari o'tkazilgan ilmiy tadqiqotlar, jumladan Ergashev (2020) va Jo'rayev (2021) tomonidan ishlab chiqilgan motivatsion diagnostika metodikasiga asoslangan holda ishlab chiqildi [1][2]. Anketalar anonim tarzda to'ldirildi va barcha ma'lumotlar ishtirokchilarning roziligi bilan yig'ildi.

### **Ma'lumotlarni tahlil qilish usuli**

Yig'ilgan ma'lumotlar sifatli (kontekstual) tahlil usuli orqali saralandi. Javoblar tahlil qilinar ekan, ichki va tashqi motivatsiya o'rtasidagi ustuvorlik darajalari, til o'rganishga bo'lgan munosabat va davomiylik omillari o'zaro taqqoslandi. Bundan tashqari, rag'batlantiruvchi omillarning yosh, jins va o'rganayotgan til turiga qarab qanday o'zgarishi ham ko'rib chiqildi. Tahlil natijalari asosida motivatsiyaning o'rganishdagi muvaffaqiyatga qanday ta'sir qilishi haqida ilmiy xulosalar chiqarildi.

### **Natijalar**

So'rovnoma orqali yig'ilgan ma'lumotlar tahlili til o'rganishda ichki va tashqi motivatsiya o'rtasidagi farq va ularning o'quvchilarning yondashuviga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatib berdi. Tadqiqotda ishtirok etgan 120 nafar o'rganuvchidan:

65 nafari (54%) ichki motivatsiyani ustuvor deb baholagan bo'lsa,

38 nafari (32%) asosan tashqi motivatsiya bilan til o'rganayotganini bildirgan,

qolgan 17 nafar (14%) esa har ikkala omil birgalikda muhimligini ta'kidlagan.

**Ichki motivatsiyaga ega o'rganuvchilar**

Ichki rag'batga ega o'rganuvchilar orasida o'z til o'rganish strategiyasini mustaqil belgilovchi, darsdan tashqari materiallarni o'rganishga intiluvchi va o'rganishda davomiylikni saqlab qoluvchi shaxslar ko'pchilikni tashkil etdi. Ularning asosiy sabablari sifatida quyidagilar ko'rsatildi:

- Shaxsiy rivojlanish istagi
- Til o'rganishdan zavqlanish
- Madaniy bilimga intilish
- Akademik bilimni boyitish

Bu guruh vakillari orasida o'rganish barqarorligi va uzoq muddatli maqsadlar yaqqol ko'zga tashlandi. Aynan ushbu o'rganuvchilar ko'proq koreys va nemis tillarini tanlagan bo'lib, bu tanlov ularning til o'rganish motivatsiyasi shaxsiy ehtiyoj va madaniy qiziqish bilan bog'liq ekanini ko'rsatadi.

**Tashqi motivatsiyaga ega o'rganuvchilar**

Tashqi motivatsiyaga tayanuvchilar orasida esa quyidagi rag'batlar ustun bo'ldi:

- Ishga joylashish ehtiyoji
- Imtihon topshirish zarurati (masalan, IELTS)
- Chet elda o'qish yoki yashash istagi
- Ijtimoiy bosim va jamiyatdagi talablar

Bu guruh vakillarining ko'pchiligi ingliz tilini o'rganayotgan bo'lib, ularning o'rganishga bo'lgan munosabati maqsadga yo'naltirilgan, ammo qisqa muddatli bo'lib chiqqan. Ba'zilarida motivatsiyaning kamayib borishi yoki o'rganishni to'xtatish holatlari kuzatildi. Bu holat motivatsiya barqarorligi nuqtayi nazaridan tashqi omillar cheklovga ega ekanini ko'rsatdi.

**Aralash motivatsiyaga ega o'rganuvchilar**

Har ikkala motivatsion tur muhim deb hisoblagan o'rganuvchilar (14%) ko'pincha o'rganishga faol yondashgan, lekin ularning yondashuvi barqarorlik jihatidan o'zgaruvchan bo'lgan. Bu guruhdagi ishtirokchilarning motivatsiyasi holatdan-holatga qarab o'zgarib turgani aniqlandi. Shunga qaramay, ularning moslashuvchan strategiyalari til o'rganishda foydali bo'lgan.

**Xulosa qilinadigan asosiy natijalar:**

- Ichki motivatsiyaga ega o'rganuvchilar til o'rganishda mustaqillik, ijobiy psixologik yondashuv va barqarorlik bilan ajralib turadi.
- Tashqi motivatsiya qisqa muddatli maqsadlar uchun foydali bo'lsa-da, uzoq muddatli o'rganish uchun har doim ham yetarli emas.
- Motivatsiyaning uyg'unligi eng samarali natijalarga olib keladi, ya'ni tashqi sabablar ichki ehtiyojga aylana olganda o'rganish kuchayadi.
- Til tanlash ham o'rganuvchining motivatsiyasiga bog'liq: ingliz tili – tashqi ehtiyojlar asosida, koreys va nemis tillari – ichki qiziqish asosida tanlangan.

**Muhokama**

O'tkazilgan tadqiqot til o'rganishda motivatsiyaning murakkab, ko'p qatlamli hodisa ekanini yana bir bor tasdiqladi. Ichki va tashqi rag'batlantiruvchi omillar ko'pincha bir-biriga zid bo'lib emas, balki o'zaro uyg'unlikda namoyon bo'ladi. Ayni paytda, til o'rganish jarayonida ichki motivatsiyaning ustuvorligi, o'rganuvchining natijaga erishishida barqaror va mustahkam psixologik asos bo'lib xizmat qilishi qayd etildi. Ichki rag'batlantiruvchi omillar — shaxsiy qiziqish, yangi bilimlarga intilish, madaniyatni chuqurroq anglash — o'rganuvchini o'z-o'zini boshqarishga, mustaqil o'rganishga va davomiy sa'y-harakatga undaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, bu turdagi motivatsiyaga ega o'rganuvchilar tilni o'zlashtirishda yanada faolroq, izchil va mukammal yondashuvni namoyon etishgan. Boshqa tomondan, tashqi motivatsiya — ish topish, chet elga chiqish, imtihon topshirish kabi amaliy ehtiyojlardan kelib chiqadi. U qisqa muddatli turtki beruvchi omil bo'lib, ko'plab o'rganish jarayonlari aynan tashqi bosim bilan boshlanadi. Ammo vaqt o'tishi bilan bunday motivatsiya susayishi, hatto o'rganishdan voz kechish holatlariga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, ayrim holatlarda tashqi motivatsiyaning ichki ehtiyojga aylanishi, ya'ni o'quvchining dastlabki maqsadi o'zgarib, til o'rganishga nisbatan mustahkam va ongli yondashuv shakllanishi kuzatildi. Bu holat motivatsiyaning dinamik, o'zgaruvchan va shaxsga xos jarayon ekanini ko'rsatadi. Muhokama jarayonida yana bir muhim holat — madaniy kontekstning o'rni alohida ajralib turdi. Jamiyatdagi ijtimoiy kutishlar, oila, atrofdagilarning yondashuvi ko'pincha tashqi motivatsiyaning shakllanishiga sabab bo'ladi. O'zbekiston kabi kollektivistik qadriyatlar kuchli bo'lgan jamiyatlarda bu omil ayniqsa dolzarb. Shuningdek, til tanlovi ham motivatsiya turini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Ingliz tilini o'rganayotganlarning asosiy sabablari amaliy ehtiyojlarga asoslangan bo'lsa, koreys yoki nemis tilini tanlaganlarda bu qaror ko'proq shaxsiy qiziqish va madaniy rag'bat bilan izohlangan. Umuman olganda, motivatsiya til o'rganish jarayonining markaziy psixologik omili bo'lib, uni shakllantirish va qo'llab-quvvatlash o'qituvchi, ta'lim muhitlari hamda o'rgatuvchi metodikalar zimmasiga tushadi. Barqaror, chuqur va individual ehtiyojlarga moslashgan motivatsiya til o'rganish muvaffaqiyatining kalitidir.

**Xulosa**

Til o'rganish jarayoni inson ruhiyati, ijtimoiy muhit va shaxsiy ehtiyojlar bilan uzviy bog'liq murakkab tizimdir. Ushbu maqolada olib borilgan kuzatuv va tahlillar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, o'rganuvchining motivatsiyasi — ayniqsa, uning ichki va tashqi shakllari — til o'zlashtirish samaradorligini aniqlovchi asosiy omillardandir. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ichki motivatsiya barqaror va chuqur o'rganishga turtki bo'lib xizmat qiladi. O'rganuvchining tilga nisbatan shaxsiy qiziqishi, bilimga chanqoqligi va o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishi o'rganish jarayonini mustahkamlaydi, uning davomiyligini ta'minlaydi va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantiradi. Tashqi motivatsiya esa, ayniqsa, o'rganishning dastlabki bosqichida kuchli turtki bo'lib xizmat qilsa-da, vaqt o'tishi bilan susayishi yoki yuzaki yondashuvga sabab bo'lishi mumkin. Muhim jihatlaridan yana biri — motivatsiyaning dinamik tabiati. O'rganish jarayonida tashqi omillar ichki ehtiyojga



aylanishi, shuningdek, shaxsning o'z tajribasi asosida yangi rag'bat manbalarini shakllantirishi mumkin. Shuning uchun ham til o'rgatuvchi pedagoglar va metodistlar o'quvchilarning motivatsion holatini doimiy kuzatib borishlari, tashqi rag'batlarni ichki ehtiyojga aylantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar ishlab chiqishlari lozim. Shuningdek, motivatsiyaning milliy-madaniy kontekstda o'zgaruvchanligini ham e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. O'zbekiston singari ijtimoiy birlik va jamiyat fikriga tayanadigan mamlakatlarda tashqi omillar kuchliroq bo'lishi mumkin. Bunday sharoitda ichki motivatsiyani shakllantirish va mustahkamlash o'qituvchi faoliyatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur. Umuman olganda, til o'rganishdagi motivatsion omillarni chuqur tahlil qilish ularning o'quvchiga qanday ta'sir qilishini tushunishga, ta'lim jarayonini samaraliroq tashkil qilishga va multilingual kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiladi. Maqola natijalari shuni ko'rsatadiki, ichki va tashqi rag'bat uyg'unligiga asoslangan yondashuv o'rganuvchining individual ehtiyojlariga javob beradi, ularning o'rganishdagi muvaffaqiyatini oshiradi va o'zgaruvchan til muhitiga moslashish imkonini beradi. Kelgusida til o'rganuvchilar motivatsiyasini yoshi, jinsi, ijtimoiy mavqei, til turi va o'quv konteksti nuqtayi nazaridan yanada chuqurroq tadqiq qilish, sohada amaliy model va metodik tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qilishi mumkin.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Ergashev, I. (2020). Chet tillarini o'qitishda motivatsiyaning psixologik asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. – B. 23–45.
2. Islomov, A. (2019). Til o'rgatish metodikasi: zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: Fan va texnologiya. – B. 66–83.
3. Jo'rayev, O. (2021). O'quvchilarda motivatsiyani shakllantirishning psixopedagogik asoslari. Samarqand: Ilm Ziyos. – B. 87–102.
4. Karimova, D. (2018). Psixologiya asoslari: ta'limda motivatsiya nazariyalari. Andijon: Ma'rifat nashriyoti. – B. 49–60.
5. Ergashev, I. (2020). Chet tillarini o'qitishda motivatsiyaning psixologik asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. – B. 12–28.
6. Jo'rayev, O. (2021). O'quvchilarda motivatsiyani shakllantirishning psixopedagogik asoslari. Samarqand: Ilm Ziyos. – B. 77–91.
7. Karimova, D. (2018). Psixologiya asoslari: ta'limda motivatsiya nazariyalari. Andijon: Ma'rifat nashriyoti. – B. 49–60.